

تک فرزندی و هر آنچه لازم است درباره آن بدانیم

○ عاطفه دبیری - استاد دانشگاه

اولین شرکای ما در دوران کودکی، خواهر و برادرهای ما هستند. رابطه‌ی خواهر و برادرها طولانی‌ترین رابطه در زندگی آدمی است. رابطه‌ی خواهر و برادرها از دوران کودکی شروع می‌شود و در سراسر زندگی ادامه می‌یابد و تنها با مرگ یکی از آنان پایان می‌پذیرد. خواهر و برادرها به شیوه‌های مختلفی با هم رفتار می‌کنند، رابطه می‌تواند دربرگیرنده‌ی دوستی و تنفر؛ وفاداری و عدم رازداری، جر و بحث‌های شدید، حمایت و محبت، امتحان نقش و خیلی از موارد دیگر باشد. در دو دهه‌ی اخیر توجه بالینی و بررسی‌های زیادی درباره‌ی خواهر و برادرها به عنوان عامل تاثیرگذار مهم در شکل دهی هویت فردی و ارتباط‌های آتی آنها انجام شده است.

رشد پاسخ‌های اجتماعی یک فرد بزرگسال کاملاً تحت تاثیر شرایط و تجربیات دوره‌ی نوزادی، کودکی و نوجوانی قرار دارد. محیطی که باعث انطباق پویا در کودک می‌گردد شامل پدر، مادر، خواهر و برادرها، پدر بزرگ‌ها و مادر بزرگ‌ها و تعداد محدودی از بستگان آشنا می‌شود. توجه کودکان از سال اول زندگی شان به خواهر و برادرهایشان جلب می‌شود. کودکانی که سرگرمی و خوشحالی را به خواهر و برادرهایشان نشان می‌دهند مانع ایجاد خصومت، عصبانیت و ناکامی بین خواهر و برادرهای کوچک‌ترشان می‌شوند. آن‌چه کاملاً واضح است دامنه‌ی گسترده‌ی تفاوت‌های فردی در کیفیت ارتباط‌های خواهر و برادر می‌باشد.

طی دودهمه‌ی اخیر پژوهش روی تک‌فرزندها تا حد زیادی صورت گرفته است که جای تعجب ندارد. زیرا تعداد زنانی که یک فرزند دارند رو به افزایش اند و اکنون داشتن یک فرزند، رایج‌تر از داشتن دو فرزند است. هیچ‌کس نمی‌داند که تحت چنین شرایطی به کودک چه می‌گذرد؟! بنابراین با این اندیشه به روشن کردن موضوع می‌پردازیم.

دانشمندان کشف کرده‌اند که تک‌فرزندها از کسانی که خواهر و برادر دارند اندکی متفاوتند. اما این کشفیات تعجب‌آور نیستند. مامی دانیم که تک‌فرزندها به طور متوسط در مدرسه کمی بهترند. یکی از نظریه‌هایی گوید که تک‌فرزند از مهارت‌های اجتماعی محروم می‌شود و این دلیلی بسیار منطقی است زیرا تک‌فرزندها برای آموختن مهارت‌های مذاکره کردن مجبورند به خارج از خانواده‌ی خود روی آورند.

یک کودک با بزرگ شدن در کنار خواهر و برادرهایش در هزاران کار با آن‌ها تعامل می‌کند و تعامل کردن را یاد می‌گیرد، او یاد می‌گیرد که چگونه با دیگران تفاهم داشته باشد، با آن‌ها کنار بیاید و کار خود را پیش ببرد. طبق این نظریه؛ کودکان دارای خواهر یا برادر باید مهارت‌های خیلی بیشتری کسب کنند تا کودکانی که هیچ خواهر یا برادری ندارند. اما اشتباه است اگر فرض کنید که فقط خواهر و

باید بیاندیشید، شما نمی‌توانید تنها به بهای رفاه بیشتر فرزندان دربارهی تجارب مهم زندگی‌اش تصمیم بگیرید تصمیمی که تمام روابط و زندگی آینده‌ی وی را تحت تاثیر قرار می‌دهد

برادرها هستند که هزاران هزار تعامل مثبت را با خواهر و برادرهای شان برقرار می‌کنند. ممکن است مهارت‌های اجتماعی ضعیفی را نیز یاد بگیرند و فقط هر چند بار فرصت تجربه کردن تعاملات مثبت را پیدا کنند.

هر چند بین خواهر و برادرها پرخاشگری رواج دارد ولی بیشتر اوقات در خانه با یکدیگر بازی می‌کنند، در بازی‌ها با هم مشارکت کرده، یکدیگر را در آغوش می‌گیرند و نشان می‌دهند که نگران یکدیگرند و تلاش می‌کنند که دیگری را تسلی دهند. همراه با افزایش سن کودکان خردسال ترواکنش‌های اجتماعی مثبت‌تری را به خواهر و برادرهای بزرگتر خود نشان می‌دهند و هم‌چنان از آنان تقلید می‌کنند به خصوص از خواهر و برادرهای همجنس خود.

طبق نظر دکتر هیلدی رس از دانشگاه واترلو، تک‌فرزندها در ۸ دعوا، تنها یکی را با صلح و آشتی تمام می‌کنند در حالی که خواهر و برادرهای کوچک‌تر در مقابل خواهر و برادرهای بزرگتر که قلدری می‌کنند یا آن‌ها را تهدید می‌نمایند، از ۸ مورد دعوا در ۷ مورد آن، عقب‌نشینی می‌کنند.

خصوصیات تک‌فرزندها

تک‌فرزند کودکی است که:

- بسیار مرکز توجه است.
- ترجیح می‌دهد با بزرگترها مصاحبت داشته باشد. مانند بزرگترها صحبت می‌کند.
- به کودکان دیگر دسترسی ندارد.
- می‌تواند لوس‌بار بیاید.
- می‌تواند محافظه کار، سنتی، کوتاه فکر یا متعصب شود.
- ممکن است نسبت به دیگران همدلی نداشته باشد.
- تک‌فرزندها هرگز - حداقل در کودکی -

جایگاه برتری و قدرت خود را در خانواده از دست نمی‌دهند؛ آن‌ها به‌طور مدام در مرکز توجه قرار دارند. تک‌فرزندها وقتی که بزرگتر شوند می‌فهمند که در محیط‌های خارج از خانه مانند مهد کودک و مدرسه مرکز توجه نیستند و احتمالاً ضربه روانی شدیدی را تجربه خواهند کرد. این کودکان شراکت و رقابت با کسی را یاد نگرفته‌اند. اگر توانایی‌های شان و چهره و توجه کافی برایشان به ارمغان نیامورد احتمالاً ناامیدی و یاس شدیدی را تجربه می‌کنند.

تک‌فرزندهایی که وقت زیادی را با بزرگترها می‌گذرانند برقراری ارتباط شان با افراد بزرگتر خیلی راحت می‌شود. پدر و مادرشان با آن‌ها مانند بچه رفتار نمی‌کنند بلکه آن‌ها را با بزرگترها برابر می‌دانند. انتظارات تک‌فرزندها اغلب از انتظارات فرزندان دیگر متفاوت است. تک‌فرزندها باید کاری کنند که ضمانت کند توجه بزرگتری را به خود جلب می‌نمایند، زیرا آن‌ها در تمام زندگی‌شان دور و بر بزرگترها بودند.

رفتار تک‌فرزندها ممکن است نامناسب و ناپخته به نظر بیاید، چرا که در مقایسه با همسالان دیگر خود که خواهر و برادر دارند دوستانشان را تنها نمی‌گذارند. آن‌ها ممکن است ندانند کجا باید به عنوان کودک رفتار کنند از این رو احساس می‌کنند در کنار کودکان دیگر جایی ندارند و احساس راحتی نمی‌کنند.

چرا تنها یک فرزند دارید؟

با توجه به اینکه داشتن تک‌فرزند بر اساس کدام یک از دلایل زیر صورت گرفته است رابطه والدین با فرزندشان متفاوت می‌باشد.

(۱) پدر و مادرهایی که فقط می‌توانند یک فرزند داشته باشند:

بسیاری از والدین که تک‌فرزند دارند مایلند که بیشتر از یک فرزند داشته باشند اما بنا به دلایل مختلفی، نمی‌توانند. بنابراین تمام وقت، انرژی و توجه‌شان را معطوف این کودک می‌کنند. اگر قبل از این تک‌فرزندی

که دارند فرزندان دیگری زنده نمانده اند پدر و مادر احتمالاً خیلی زیاد از او حمایت می کنند و او را برای دوری از خطر (واقعی یا غیر واقعی) به انزوای کشانند. همچنین ممکن است مایل باشند هر چه را که کودک می خواهد برایش فراهم نمایند و نتیجه اش این است که بچه ی لوس و بداخلاقی خواهد بود.

۲) پدر و مادرهایی که عمداً برای داشتن یک فرزند، برنامه ریزی کرده اند:

والدینی که برای داشتن یک فرزند برنامه ریزی کرده اند احتمالاً انتظار یک "آدم بالغ کوچک" را دارند. کودک باید خود را با شرایط بزرگترها منطبق کند، در نتیجه روش تربیت و آموزش چنین بچه ای بسیار سازمان یافته و با انضباط سختی خواهد بود. والدین احتمالاً انتظارات بالا و سختی از کودکشان خواهند داشت و هر تخطی از جانب کودک منجر به مخالفت شان می شود. چنین کودکانی غالباً دوره ی کودکی ندارند.

فواید تک فرزندی

فایده آشکار داشتن یک فرزند این است که با داشتن خانواده ی کوچکتر، هزینه ها کاهش می یابد. البته صرف کردن وقت زیاد و دادن هدایای بسیار به تک فرزند، او را در معرض خطر داشتن انتظارات بالا قرار می دهد. فایده ی آشکار دیگر تک فرزند داشتن، وجود سکوت و آرامش در خانه است. زیرا چند نفر درگیر در جنگ و دعوای شدید خواهر برادری وجود ندارند.

انگیزه ی اکثر والدین از داشتن تک فرزند، فراهم کردن امکانات و رفاه مالی برای آنان است در حالی که فرزندشان از تجربه ی رابطه با خواهر و برادر محروم می گردد

معایب تک فرزندی

کودکان هزاران مذاکره را از طریق نزاع و دعوا با خواهر و برادرها یاد می گیرند و از عهده ی

خود تجربه کرده اند و شما والدین باید بدانید که گذشت ها و فداکاری هایی را که در زندگی شان انجام می دهید، مدیون رابطه با خواهر و برادرهای خود هستید. پس باید بیاندیشید، شما نمی توانید تنها به بهای رفاه بیشتر فرزندان درباری تجارب مهم زندگی اش تصمیم بگیرید تصمیمی که تمام روابط و زندگی آینده ی وی را تحت تاثیر قرار می دهد. ■

منابع

- شولتز، دوان، (۱۳۸۴). نظریه های شخصیت، ترجمه: یوسف کریمی و همکاران. انتشارات آرسباران.
- Blake, J. (1981). The only child in America: Prejudice versus performance, Population and Development Review, 1, 43-45.
- Goodenough, F.L., & Leahy, A.M. (1927). The effects of certain family relationships upon the development of personality. Journal of Genetic Psychology, 34, 45-71.
- Lender, Jane Mersky. (1991). Brothers and Sisters: How they shape our lives. Understanding The Sibling Connection From Childhood Through Old Age, St. Martins Press, New York.
- Lentz, T., Jr. (1927). Relation of IQ to size of family. Journal of Educational Psychology, 18, 486-496.
- Millon T. (1981). Disorders of Personality DSM III: AXIS II. New York: Wiley & Sons.

مهارت های بحث کردن و حل کردن مشکل برمی آیند. بنابراین مهم است تا می توانید فرصت های زیادی را برای کودکان فراهم کنید تا با هم سن و سالانش تعامل داشته باشند. تک فرزندان اغلب تنها هستند و احتمالاً مهارت های بین شخصی را که از طریق ارتباط با دیگران کسب می شود، ندارند.

تک فرزندان اغلب عنوان می کنند که چقدر خوب می شد اگر یک خواهر یا برادر داشتند (تنها نبودند!). زیرا اگر یک اتفاق بد، هم برای پدر و هم برای مادرشان بیافتد کجای می توانند زندگی کنند؟! احتمالاً فشار بیشتری برای کسب موفقیت به او می آید و مجبور می شود مصلح خانواده باشد زیرا هیچ کس دیگری غیر از او نیست.

انگیزه ی اکثر والدین از داشتن تک فرزند، فراهم کردن امکانات و رفاه مالی برای آنان است در حالی که فرزندشان از تجربه ی رابطه با خواهر و برادر محروم می گردد و هیچ کجا نخواهد توانست آن را جبران کند. زیرا وی در بزرگسالی فردی تنها خواهد بود و فرزندانش نیز خاله، دایی، عمه و عمو نخواهد داشت. اکثر والدین خواهر و برادرهایی را در زندگی